

Elektronická publikace

Metodika implementace Průřezového tématu Environmentální výchova I

Zpracovaly: Bc. Jaroslava Rozprýmová a Mgr. Milica Sedláčková

Témata:

6. Ochrana přírody a kulturních památek

2007

6a. Ochrana přírody a kulturních památek

Teoretická část pro učitele

Teorie:

Ochrana přírody je v České republice zakotvena v legislativě. Jedná se o zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, všechny pochopitelně v platném znění. Existuje celá řada zákonů, které mají za cíl ochranu přírody i jejich jednotlivých složek. (Pozn.: Zde je možno provázat učivo se znalostmi z občanské nauky a s žáky krátce zopakovat či vysvětlit, co je to malá a velká novela zákona, co znamená „v platném znění“ nebo „ve znění pozdějších předpisů“, co je to prováděcí vyhláška.)

Rozlišujeme ochranu druhovou a územní, každá z nich se dále dělí na obecnou a zvláštní.

Obecná druhová ochrana chrání všechny rostlinné i živočišné druhy před jejich poškozováním či ničením.

Ochrana zvláště chráněných druhů se zaměřuje na druhy, které jsou vyhlášeny jako zvláště chráněné a to na úrovni kriticky ohrožených, silně ohrožených či ohrožených druhů.

Obecná územní ochrana je v praxi zajišťována jednak stanovisky orgánů ochrany přírody v rámci správních řízení, ale též ve smyslu územního systému ekologické stability (ÚSES) a významných krajinných prvků (VKP).

ÚSES je síť biocenter propojených biokoridory. Biocentrum je přirozený nebo přírodě blízký ekosystém, který umožňuje organismům trvalou existenci. Biokoridory neumožňují trvalou existenci organismů, ale umožňují jejich migraci mezi biocentry. Dle jejich významu Rozlišujeme místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability.

Významný krajinný prvek je ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. VKP jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy (dáno prováděcí vyhláškou k zákonu) a dále jiné části krajiny, které orgán ochrany přírody za VKP vyhlásil. (Vyhledejte a uveďte konkrétní příklady z okolí bydliště žáků.)

Zvláště chráněnými územími jsou území z přírodovědeckého nebo estetického hlediska velmi významná nebo jedinečná. Zvláště chráněná území se dělí do 6 kategorií, z nichž národní parky (NP) a chráněné krajinné oblasti (CHKO) se řadí mezi velkoplošná zvláště chráněná území a národní přírodní rezervace (NPR), přírodní rezervace (PR), národní přírodní památky (NPP) a přírodní památky (PP) mezi maloplošná zvláště chráněná území. Způsob značení zvláště chráněných území a památných stromů v terénu stanoví vyhláška MŽP ČR (č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v § 13). A poznáme je takto: Tabulí s velkým státním znakem ČR se označují NP, CHKO, NPR a NPP. Tabulí s malým státním znakem ČR se označují PR, PP a památné stromy.

V terénu se můžeme setkat ještě s tzv. pruhovým značením. To představují dva červené pruhy o šířce 5 cm oddělené 5 cm širokou mezerou. Horní pruh je po celém obvodu hraničního sloupku či stromu ZCHÚ, spodní pruh je pouze po té části obvodu sloupku či kmene stromu, která je vně ZCHÚ. Z toho vyplývá, že když vcházíme na plochu ZCHÚ vidíme 2 červené proužky, když z něj vycházíme, vidíme 1 červený proužek.

Na území České republiky se nacházejí čtyři národní parky, každý z nich má své nej. Krkonošský národní park (550 km²) je našim nejstarším národním parkem, NP Šumava je s rozlohou 690 km² největším národním parkem, naopak NP Podyjí o rozloze 63 km² je nejmenším národním parkem u nás. A konečně NP České Švýcarsko (79 km²) je prozatím našim nejmladším národním parkem.

Zákon dále vymezuje **přírodní park** (tj. ochrana území za účelem ochrany krajinného rázu) a **přechodně chráněnou plochu** (ochrana území po určitou dobu, např. v době rozmnožování vzácných druhů apod.)

Zákon pamatuje také na ochranu dřevin, jeskyní, paleontologických nálezů a nerostů.

Mezinárodní či světová ochrana přírody:

IUCN, tj. Světový svaz ochrany přírody, pro druhovou ochranu rozlišuje 10 stupňů ohrožení, ohrožené druhy jsou zveřejňovány v tzv. Červených knihách.

Druhy:

Vyhynulé – EX

Vyhynulé nebo vyhynulé ve volné přírodě – EW

Kriticky ohrožené – CR

Ohrožené – EN

Zranitelné – VU

Závislé na ochraně – CD

Téměř ohrožené – NT

Málo dotčené – LC

Druhy, o nichž není dostatek údajů – DD

Druhy nevyhodnocené – NE.

Organizace spojených národů pro vzdělání a vědu (UNESCO) v rámci programu Člověk a biosféra vyhláší **biosférické rezervace** (BR). Mají za úkol chránit genofond, zkoumat využívání přírodních zdrojů, vychovávat odborníky i veřejnost a informovat o ochraně přírody v mezinárodním měřítku. Česká republika má evidováno 6 biosférických rezervací – Krkonoše, Šumava, Bílé Karpaty, Křivoklátsko, Pálava a Třeboňsko.

EECONET je Evropská ekologická síť, zahrnuje většinou plochy ÚSES, ZCHÚ a VKP. (Velmi laicky řečeno je to ÚSES v mezinárodním měřítku.)

NATURA 2000 je program EU, který kombinuje ochranu území s ochranou živočichů. Chrání druhy živočichů a rostlin a zároveň jejich stanoviště významné z celoevropského pohledu. – Vytvoření soustavy Natura 2000 v ČR je zakotveno v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, jedná se o tzv. „ptačí oblasti“ a „evropsky významné lokality“.

Podrobné informace a seznam ptačích oblastí i evropsky významných lokalit je možné nalézt na internetových stránkách: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/hp.php>

Česká republika je v oblasti životního prostředí vázána řadou mezinárodních dohod. Jsou jimi např.: Smlouva o Antarktidě (1959), Ramsarská úmluva (1971), Washingtonská úmluva (CITES) (1973), Montrealský protokol (1987), Úmluva o biologické rozmanitosti (1992), Kjótský protokol (1998).

Ochrana památek:

Vedle památek přírodních se setkáváme s **památkami kulturními**. Jsou to movité i nemovité věci, které svou historickou, uměleckou, vědeckou či technickou hodnotou dokládají historický vývoj a způsob života společnosti, mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem. Nejvýznamnější kulturní památky jsou označovány jako **národní kulturní památky**. Příkladem národních kulturních památek jsou: Pražský hrad, Národní divadlo, Karlův most, Karlštejn, kamenný most v Písku, ...

Dalšími kategoriemi jsou **památkové rezervace** a **památkové zóny**.

Památková rezervace je území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů.

Památková zóna je území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty.

Kulturní památky vyhláší ministerstvo kultury České republiky, národní kulturní památky a památkové rezervace vyhláší vláda České republiky a památkové zóny vyhláší Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem.

Kulturní památky se zapisují do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Ochrana kulturních památek je ošetřena zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči.

V roce 1972 byla podepsána Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví a byl vytvořen Seznam světového dědictví UNESCO. Česká republika má v tomto seznamu hned 12 památek. Jsou jimi:

- *Praha - historické centrum (1992)*
- *Historické centrum Telče (1992)*
- *Státní hrad a zámek Český Krumlov (1992)*
- *Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře (1994)*
- *Historické jádro Kutné Hory s chrámem sv. Barbory a katedrálou Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci (1995)*
- *Lednicko-valtický areál (1996)*
- *Holašovice (1998)*
- *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži (1998)*
- *Zámek a zámecký areál v Litomyšli (1999)*
- *Sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci (2000)*
- *Vila Tugendhat v Brně (2001)*
- *Bazilika sv. Prokopa a židovská čtvrť v Třebíči (2003)*

/Zdroj: <http://cz.unesco-czech.cz/>

Některé mezinárodní instituce, které se zabývají ochranou přírody:

WWF – Celosvětový fond pro přírodu (World Wide Fund for Nature), má ve znaku pandu velkou. Je nejstarší mezinárodní neziskovou organizací, která oficiálně vznikla 11. Zář 1961. Věnuje se především druhové ochraně.

UNESCO – Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), zabývá se otázkami v oblasti vzdělávání, přírodních, sociálních a humanitních věd, kultury, komunikace a informací. Byla založena 4. listopadu 1945 v Londýně.

IUCN – Světový svaz ochrany přírody, který se zabývá územní ochranou přírody.

Aktivita:

Rozdělte žáky do čtyř skupin, každé zadejte jeden národní park České republiky. Úkolem každé skupiny je připravit prezentaci svého národního parku. Pokud máte možnost použít ve výuce počítač a projektor, mohou být prezentace vytvořeny např. v PowerPointu, nebo jen na velký formát balicího papíru apod. Formu prezentace, rozsah a termín, do kterého má být prezentace vytvořena je třeba žákům zadat nebo se na tom domluvit. Zároveň je dobré předem upozornit, zda bude požadován ústní komentář k prezentaci, zda má být prezentován

jen jedním zástupcem skupiny nebo se na komentáři musejí podílet všichni členové týmu, který prezentaci zpracoval.

Obdobně mohou být prezentovány i památky zapsané na Seznam světového dědictví UNESCO, biosférické rezervace v České republice či chráněná území a památky ve světě.

Odkazy:

Informace k tématu je možné hledat na internetových stránkách:

Ministerstvo životního prostředí – www.env.cz

Česká informační agentura životního prostředí – www.cenia.cz

Český hydrometeorologický ústav – www.chmu.cz

<http://cz.unesco-czech.cz/>

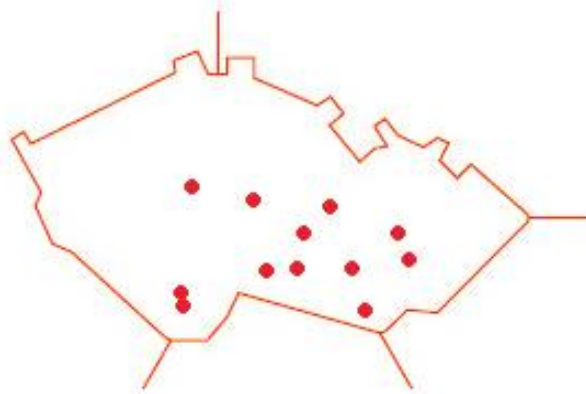
6b. Ochrana přírody a kulturních památek

Pracovní list

Úkol č. 1:

Víte, co představují tečky na obrázku?
Jejich počet a umístění vám mohou
napovědět.

.....
.....
.....
.....

(Zdroj: <http://cz.unesco-czech.cz/>)

Úkol č. 2:

Na obrázku je vyobrazen .....
a označují se jím tyto kategorie zvláště chráněných území:

.....
.....
.....
.....
.....

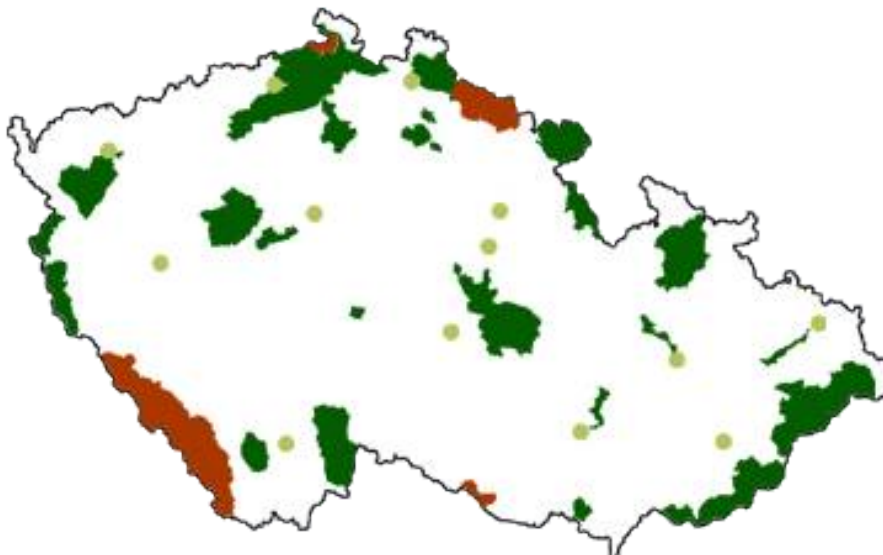
Na obrázku je vyobrazen .....
a označují se jím tyto kategorie zvláště chráněných území:

.....
.....
.....
.....
.....

Úkol č. 3:

Najděte na mapce národní parky, označte je názvem.

Obdobně označte v mapce chráněné krajinné oblasti, jejichž seznam je uveden pod obrázkem, a pro jednoduchost byly očíslovány.

(Zdroj: <http://www.ochranaprirody.cz/>)

CHKO

1 - Beskydy	9 - Jeseníky	17 - Orlické hory
2 - Bílé Karpaty	10 - Jizerské hory	18 - Pálava
3 - Blaník	11 - Kokořínsko	19 - Poodří
4 - Blanský les	12 - Křivoklátsko	20 - Slavkovský les
5 - Broumovsko	13 - Labské pískovce	21 - Třeboňsko
6 - České středohoří	14 - Litovelské pomoraví	22 - Žďárské vrchy
7 - Český kras	15 - Lužické hory	23 - Železné hory
8 - Český ráj	16 - Moravský kras	24 - Šumava

Úkol č. 4:

Dle vlastního uvážení si zvol jeden kriticky ohrožený rostlinný či živočišný druh a zjisti si o něm základní informace (např.: český a latinský název, vzhled, rozšíření, výskyt,...) a poznamenej si je sem nebo na samostatný list papíru.

.....

.....

.....

.....

.....

.....